

STUDIEMATERIALE

LANDET SOM IKKE ER

TEATRET VED SORTE HEST

7. sep. – 6. okt. 2018 (Man-fre kl. 20, lør. kl. 17.)

KÆRE LÆRER

Følgende studiemateriale behandler i anledning af forestillingen 'LANDET SOM IKKE ER' temaer og elementer i Edith Södergrans forfatterskab, herunder stilretningerne 'symbolisme' og 'ekspressionisme' i relation til Edith Södergrans poesi. Materialet indeholder desuden et tema om 'Den nye kvinde', kønsnormer og identitet, med udgangspunkt i Edith Södergrans forfatterskab og biografi.

Studiematerialet kan inddrages i fagene dansk, drama, historie og psykologi på STX, HF og VUC, evt. som tværfagligt arbejde. Det kan indgå både som forberedelse til- og som efterbehandling af forestillingen.

Rigtig god læsning!

(Studiematerialet er udarbejdet af Amanda Linnea Ginman)

TEATRET VED SORTE HEST

BILLETBESTILLING

TELEFON 33 31 06 06

MAN. – FRE. KL. 12-16

UNG GRUPPE U. 25, 40,- /STK

INDHOLDSFORTEGNELSE

OM FORESTILLINGEN	s. 4
EDITH SÖDERGRAN - BIOGRAFI	s. 5
DIGTNING.....	s. 6
"LANDET SOM IKKE ER" (digt).....	s. 7
OPGAVE 1 – Ekspressionistiske og symbolistiske kvaliteter ved digtet	s. 8
OPGAVE 2 - Det objektive og det subjektive	s. 8
TEMA: DEN NYE KVINDE.....	s. 9
"VIERGE MODERNE" (digt).....	s. 10
SPROGETS MAGT – PERSPEKTIVERING TIL NUTIDEN	S. 11
OPGAVE 3 – kønsroller i dag.....	s. 12
OPGAVE 4 – Perspektivering til andre kunstværker.....	s. 12
ANALYSEARK.....	s. 13

Min selvsikkerhed beror på, at jeg har opdaget mine dimensioner. Det er ikke min sag at gøre mig mindre end jeg er"

– Edith Södergran

OM FORESTILLINGEN

Den finsk-svenske digter Edith Södergran insisterede gennem sit korte liv, på at bruge sin digtning til magten på at definere sig selv. Med en hudløs ærlighed og menneskelig indsigt skrev hun nogle af det tidlige 1900-tals mest gribende og poetisk visionære digte. Forestillingen sætter musik til Edith Södergrans digteriske univers.

'Landet som ikke er' handler om et ungt menneskes rejse mod døden gennem livet, ved aldrig at give op før tid er. Gennem poesien foldes menneskets livsduelighed, storhed og uendelige skrøbelighed ud.

Skuespiller: Rosalinde Mynster

Musiker: Henriette Groth

Iscenesættelse og koncept: Charlotte Munksø

Lyddesigner og koncept: Henriette Groth

Scenograf: Mona Møller Schmidt

Tekst: Edith Södergran

Manuskript: Karen-Lise Mynster

Dramaturg og oversætter: Karen-Lise Mynster og Line Krogh

Lysdesigner: Søren Kyed

Kostumedesigner: Mikael Jensen

EDITH SÖDERGRAN - BIOGRAFI

Edith Södergran (1892 – 1923) blev født af finlandssvenske forældre i Sankt Petersborg, Rusland. Hun gik i den fineste af byens fire tysksprogede skoler og fik en uddannelse af højeste litterære og sproglige kvalitet. Södergran skrev sin første digtsamling "Digte" i 1916 (24 år gammel).

Edith Södergran mistede sin far til tuberkulose som 16 årig og fik selv sygdommen som ganske ung. P.g.a. sin sygdom bosatte hun sig i familiens sommerhus på det karelske næs, sammen med sin mor Helena Södergran, som også blev en nær sparringspartner i hendes forfatterskab. Hun nåede at udgive 4 digtsamlinger og en afforisme-samling, inden sin død som kun 31 årig. Södergrans forfatterskab var meget udskældt i samtiden og hun nåede derfor ikke at opleve den anerkendelse og berømmelse, som hendes lyrik fik i hele verden efter hendes død¹.

¹ Witt-Bratström, Ebba. (01/04/2011). "Jeg er min egen lov". *nordicwomensliterature.net*. På [<https://nordicwomensliterature.net/da/2011/01/04/jeg-er-min-egen-lov/>].

"At min digtning er poesi kan ingen benægte, at den er vers vil jeg ikke påstå. Jeg har forsøgt at bringe visse modstræbende digte ind under en rytme og har derved fundet ud af, at jeg kun ejer ordets og billedets evne i fuld frihed, dvs. på rytmens bekostning. Mine digte skal tages som skødesløse håndtegninger" – Edith Södergran, forordet til

DIGTNING

Södergran betegnes i dag, som en af de mest toneangivne forfattere indenfor nordisk modernisme. Hendes digtning kan ses som et brud med en litterær samtid (Det moderne gennembrud), hvor man dyrkede den naturalistiske prosa, der skulle sætte konkrete problemer under debat. Södergrans digte er et opgør med samtidens ideal, hvor forfatterne skulle beskrive en objektiv virkelighed. Södergran er optaget af en subjektiv virkelighed, altså af hvordan kunstneren sanser og opfatter sin omverden fra sit eget personlige perspektiv.

Edith Södergrans digte blev kritiseret voldsomt af samtidens anmeldere. Bl.a. blev hendes debut "Digte" kaldt for "*Formløse udbrud af en syg ånds smerte*" (I det finlandsvenske tidsskrift 'Arbetarbladet') og hun blev beskyldt for med digtsamlingen at udtrykke en "*suveræn foragt for alle kunstneriske krav*". I virkeligheden var Edith Södergran en pioner og en verdensbevidst kunstner, som var velbevandret i både russisk modernisme, tysk og fransk symbolisme og ekspressionisme. Disse strømninger blev meget definerende for hendes eget forfatterskab og stil.

Symbolisme eller "det lyriske gennembrud".

Symbolismen er en stilretningen indenfor især digtning og billedkunst, der opstod i dele af den europæiske kultur op mod århundredeskiftet mellem det 19. og det 20. århundrede. Symbolismen vil udtrykke en dybere poetisk verden på en symbolsk måde og tror på, at der er mere i verden, end hvad vi umiddelbart kan få øje på. Digtningens formål er at åbne for denne poetiske og åndelige verden, som ofte sættes i modsætning til den jordiske verden, der er 'flad' og åndsforladt. Symbolismen vil udtrykke den subjektive (personlige) oplevelse af verden².

Andre symbolistiske kunstnere: Charles Baudelaire, Stephane Mallarmé, Edvard Munch, Pablo Picasso.

Ekspressionisme er en kunstretning, der også opstod i første fjerdedel af 1900-tallet. Stilretningen er kendetegnet af en intensitet i udtrykket og er i sin grundholdning præget af det nye verdensbillede der tegnede sig efter 1900, med bl.a. Albert Einsteins relativitetsteori, Sigmund Freuds forskning af underbevidstheden. Ligesom symbolismen, er ekspressionismen optaget af det subjektive. Derfor er ekspressionismen ligeglad med flotte former og af, at kunsten skal være "pæn" og derfor er ekspressionistiske værker ofte rodede, vilde og skødesløse i deres form³.

Andre ekspressionistiske kunstnere: Helen Frankenthaler, Vassily Kandinsky, Edvard Munch.

² Serritslev Petersen, Lise. "Symbolisme". [denstoredanske.dk].

³ Maegaard, Jan. "Ekspressionisme". [denstoredanske.dk].

LANDET SOM IKKE ER

'Landet som ikke er' er et af Sødergrans sidste digte (1925). Digtet blev fundet af hendes mor Helena Sødergran, efter hendes død og er blevet et af hendes mest elskede og kendte digte. Det er et helt centralt digt i hendes forfatterskab.

*Jeg længes mod landet som ikke er,
for alt det som er er jeg træt af at begære.
Månen fortæller mig i sølvklare runer
om landet som ikke er.
Landet hvor alt hvad vi ønsker bliver underfuldt til,
landet hvor alle vores længer falder,
landet hvor vi køler de sårede pander
i månens dugg.
Mitt liv var en hed illusion.
Men ét har jeg fundet og ét har jeg virkelig vundet -
vejen til landet som ikke er.
I landet som ikke er
der går min elskede med funklende krone.
Hvem er min elskede? Natten er mørk
og stjernerne skælver som svar.
Hvem er min elskede? Hvad er hans navn?
Himlene hvælver sig højere og højere,
og et menneskebarn drukner i endeløse tåger
og ved intet svar.
Men et menneskebarn er intet andet end vished.
Og det strækker sine arme højere end alle himle.
Og der kommer et svar: Jeg er den du elsker
og altid skal elske.*

(oversat af Per Sibaast, 1979)

*Jag längtar till landet som icke är,
ty allting som är, är jag trött att begära.
Månen berättar mig i silverne runor
om landet som icke är.
Landet, där all vår önskan
blir underbart uppfylld, landet, där alla våra kedjor falla,
landet, där vi svalka vår sargade panna
i månens dagg.
Mitt liv var en het villa.
Men ett har jag funnit och ett
har jag verkligen vunnit –
vägen till landet som icke är.
I landet som icke är där går min älskade med gnistrande krona.
Vem är min älskade? Natten är mörk
och stjärnorna dallra till svar.
Vem är min älskade? Vad är hans namn?
Himlarna välva sig högre och högre,
och ett människobarn drunknar i åndlösa dimmor
och vet intet svar.
Men ett människobarn är ingenting annat än visshet.
Och det sträcker ut sina armar högre än alla himlar.
och det kommer ett svar: Jag
är den du älskar och alltid skall älska*

- "Landet som ikke er"/ "Landet som icke är", 1925.

OPGAVE 1 – Ekspressionistiske og symbolistiske kvaliteter ved digtet

Læs Edith Södergrans digt "Landet som ikke er". Diskutér i grupper, hvor de ekspressionistiske og symbolistiske kendetegn skinner igennem.

Arbejdsspørgsmål:

Udtrykker digtet en indre- eller en ydre virkelighed?

Er der nogen symboler i digtet?

Hvad er 'Landet som ikke er'? (Er det et sted? En tilstand? En fantasi? Et symbol?)

Hvad er digtets temaer?

OPGAVE 2 - Det objektive og det subjektive

Gå sammen i grupper. Vælg en kendt person. Det kan f.eks. være Beyoncé, Edith Södergran eller Donald Trump. Begynd med at beskrive en personen objektivt, hvor du lægger vægt på det alle kan observere ved personen dvs. fakta om personen.

Prøv så at beskrive personen subjektivt. Det vil sige ud fra din egen, personlige relation til personen.

Læg vægt på hvad du selv synes om personen og hvordan du opfatter personen i kraft af hvem du selv er og hvad du selv tror på.

Diskutér forskellen på en objektiv virkelighed og en subjektiv virkelighed. Hvad er fordelene og ulemperne ved at betragte noget 'objektivt' versus 'subjektivt'?

TEMA: 'DEN NYE KVINDE'

Edith Södergrans liv og forfatterskab udspillede sig i førkrigstiden. Ægteskabet var normen og der var nogle fasttømrede forventninger forbundet til kønnene. Men i litteraturen ulmede der et opgør med kønsnormerne.

"*Vierge Moderne*" (Moderne Jomfru) er et af de første digte, som Edith Södergran udgav. Digtet blev betragtet som provokerende i sin samtid, fordi et af digtets centrale temaer er retten til at definere sin egen identitet, på trods af de normer, som tilskrives ens køn. 'Vierge Moderne' er skrevet i 1916 i en samtid hvor det var ualmindeligt, at kvinder tog ordet offentligt og insisterede på at definere sin egen identitet. Edith Södergran skrev mange digte om stærke kvindegestalter, som går sine egne veje og forkaster det patriarkalske syn på verden og kærligheden. 'Vierge Moderne' er et eksempel på et digt med dette tema⁴.

"*Det kan ikke længere benægtes. Den nye kvinde er kommet. Jeg er selv en sådan, og jeg vil fortælle eder om hende*", skrev Elisabeth Dauthendeys i sin meget udbredte skrift 'Den nye kvinde og hendes kærlighed' fra 1901. En tekst, som Edith Södergran formodentlig havde læst.

Elisabeth Dauthendey (1854, Skt. Petersborg - 1943 i Würzburg) var en tysk forfatter. Hun var særlig succesfuld med sine eventyr og noveller. Mindre velkendte var hendes noveller og essays om 'den nye kvinde og hendes kærlighed (1901)', der behandlede spørgsmålet om kvinder og problemet med ægteskab.

"*Den nye kvinde*" dækker som begreb over en kvinde, der definerer sin egen seksualitet uafhængigt af manden. Hun ville frem i verden og i samfundet. Edith Södergran er meget fascineret af '*Den nye kvinde*' i sit forfatterskab og hun nyder at skrive om, hvordan det er at være 'en ny kvinde', som repræsenterer en ny måde at være menneske, en ny måde at tale om sig selv og som herigennem tager sig retten til at definere sin egen identitet.

⁴ Witt-Bratström, Ebba. (01/04/2011). "Jeg er min egen lov". nordicwomensliterature.net. På [<https://nordicwomensliterature.net/da/2011/01/04/jeg-er-min-egen-lov/>].

Vierge Moderne

Jeg er ingen kvinde. Jeg er et
neutrum. Jeg er et barn, en page og
en rask beslutning,
jeg er en leende stribe
skarlagenssol...
Jeg er et net for alle glubske
fisk,
jeg er en skål for alle kvinders
ære,
jeg er et skridt mod tilfældigheden
og fordærvet,
jeg er et spring i friheden
og selvet...
Jeg er blodets hvisken i mandens øre,
jeg er sjældens febergys, kødets
længsel og vægren,
jeg er indgangsskilt til nyt
paradis. Jeg er en flamme, søgende
og kæk,
jeg er et vand, dybt men
dristigt helt til knæene,
jeg er ild og vand i ærlig
sammenhæng på frie vilkår...

(oversat af Per Sibaast, 1979)

Vierge Moderne

Jag är ingen kvinna. Jag är ett
neutrum. Jag är ett barn, en page och
ett djärvt beslut,
jag är en skrattande strimma
av en scharlakanssol ...
Jag är ett nät för alla glupska
fiskar,
jag är en skål för alla kvinnors
ära,
jag är ett steg mot slumpen
och fördärvet,
jag är ett sprang i friheten och
självet...
Jag är blodets viskning i mannens öra,
jag är en själens frossa, köttets
längtan och förvägran,
jag är en ingångsskylt till nya
paradis. Jag är en flamma, sökande
och käck,
jag är ett vatten, djupt men
dristigt upp till knäna,
jag är eld och vatten i ärligt
sammenhang på fria villkor ...

(”Vierge moderne”, ”Digte” / ”Dikter”, 1916).

SPROGETS MAGT – PERSPEKTIVERING TIL NUTIDEN

Edith Södergran bruger sine digte til at definere sin egen identitet, både som kvinde og som menneske. Hun troede på, at det betyder noget, hvordan man sætter ord på sig selv og sin omverden, fordi omverdenen tager form efter den måde, man beskriver den. Selvom der er sket meget, siden Edith Södergran levede og skrev sine digte, er det stadig være relevant at se på, hvilke normer der knytter sig til vores kønsroller i et senmoderne samfund og hvordan den måde vi taler om køn påvirker vores kønsroller og den måde, vi opfatter os selv og andre i samfundet.

“Der er i sproget ligger en særlig magt, der er med til at bestemme hvordan vi opfatter os selv og hinanden. Det er sproget, der er med til at afgøre, hvad mænd må, og hvad kvinder må. Eller især ikke må. Derfor er det ikke så underligt, at mange drenge leger vilde lege, fordi vi sprogligt opfordrer dem til det: "Nøj, du er en rigtig dreng, hva? Sikke en vildbasse!". På samme måde siger vi til piger, at de er nogle fine, dygtige prinsesser, der kan sidde stille og koncentrere sig. Sjovt nok ender det med, at mænd og kvinder opfører sig forskelligt. På den måde skaber vi identiteter, som ikke er givet alene på grund af vores biologiske køn. Vi skaber nemlig et socialt køn gennem opdragelsen, hvor kvinder og mænd er fra henholdsvis Venus og Mars. Sådan skaber sproget vores virkelighed.”

– Ulrik Frost (feministisk samfundsdebatør), I “ALT for damerne”, feb. 2015⁵

⁵ Frost, Ulrik. (02/11/2015). “Kønsroller: Hvorfor er det negativt at være en tøs?”. ALT for damerne. På [<https://www.alt.dk/artikler/konsroller-sproget-nedgor-kvinder>].

OPGAVE 3 – kønsroller i dag

Gå sammen i grupper. Diskutér med udgangspunkt i Ulriks Frost citatet, hvorvidt man kan perspektivere Södergrans ambition om at definere sig selv gennem sproget til nutidens samfund og de udfordringer vi har i dag.

Arbejdsspørgsmål:

Ligger der i sproget en særlig magt, der er med til at bestemme hvordan vi opfatter os selv og hinanden? Hvis ja, kom med eksempler.

Hvilke udtryk eller sprogvaner er med til at afgøre hvad mænd og hvad kvinder må, eller ikke må?
Kom med eksempler.

Hvordan kan man ændre på det sprog, der sætter folk i kasser, sådan at de får mere frihed til selv at definere deres identitet? Prøv at komme med bud på omformuleringer.

OPGAVE 4 – Perspektivering til andre kunstværker

Gå sammen i grupper. Prøv at perspektivere Edith Södergrans digte til andre værker, der har påvirket jer til at turde at definere jeres egen identitet og jeres eget verdensbillede. Det kan være bøger, film, serier mm. Tal om værkerne og hvad der gjorde indtryk ved dem.

Eksempler:

Film/serier: 'Skam', 'Fucking Åmål', 'Bend It Like Beckham', 'Girls', 'Call Me by Your Name' og 'Adèles liv'.

Litteratur: Olga Ravn 'Jeg æder mig selv som lyng', Caspar Eric "7/11", Simone De Beauvoir 'Det andet køn', Thomas Korsgaard "Hvis der skulle komme et menneske forbi"

ANALYSEARK til Forestillingsanalyse af 'Landet som ikke er'

DET FØRSTE INDTRYK OG FORVENTNINGER

- Hvordan påvirkede teaterbygningen, plakaten mm. dig inden du så forestillingen?
- Havde du nogle forventninger til forestillingen, inden du gik ind og så den og hvordan påvirkede disse forventninger din oplevelse af forestillingen?

FORESTILLINGENS TEMAER

- Hvilke temaer blev belyst i forestillingen?
- Er temaerne relevante for dig og dem omkring dig? Hvorfor/hvorfor ikke?

VIRKEMIDLER

- Beskriv hvordan musik- og lysdesignet blev brugt i forestillingen og hvordan det påvirkede din oplevelse.
- Hvordan påvirkede det forestillingen, at der var en musiker med på scenen?
- Hvordan blev lyset og musikken anvendt i forestillingen? Beskriv hvordan.

RUM og SCENOGRAFI

- Hvordan var scenen indrettet? Hvilke farver, materialer og rekvisitter blev brugt i forestillingen?
- Hvilken type scenografi, blev der brugt i forestillingen? (Var det en naturalistisk scenografi, en symbolsk scenografi eller en abstrakt scenografi?)
- Hvordan påvirkede scenografien og de tekniske virkemidler, din oplevelse af forestillingen?

FORESTILLINGENS FORM / DRAMATURGI

- Handling: Hvad handlede forestillingen om?
- Hovedperson: Var der en hovedperson i forestillingen og hvem var hovedpersonen?
- Plot: Hvad var hovedkonflikten i forestillingen? Bliver den løst eller bliver den belyst?
- Hvordan blev forestillingen fortalt? (Med en lineær dramaturgi, hvor historien bliver fortalt fra A-Z? Eller blev den fortalt i en montage-dramaturgi, hvor scenerne lå hulter-til-bulter i forhold til tid og sted?)
- Hvordan påvirkede forestillingens dramaturgi din oplevelse? (Blev du forvirret? Kedede du dig? Blev du bevæget?)
- Var der en sammenhæng mellem forestillingens indhold (det den handler om) og form (hvordan materialet var struktureret)?
- Var forestillingen interesseret i at udtrykke en ydre, objektiv virkelighed eller i at indfange en indre, subjektiv virkelighed?
- Hvordan relaterede forestillingens form sig til stilretningerne symbolisme og ekspressionisme?